

บทที่ ๒

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น
ตำบลบ้านวาน

ที่ตั้งของตำบลบ้านวาน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอท่าบ่อไปทางถนนท่าบ่อ-บ้านผือ ระยะทาง ๑๐ กิโลเมตร มีเขตที่ราบกว้างใหญ่สามารถทำการเพาะปลูกได้ดี มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน เช่น ห้วยคุด ห้วยวังไฮ ห้วยเสียว มีประวัติความเป็นมารวมทั้งพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของคนในตำบลบ้านวานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เรียงตามลำดับหมู่บ้าน ดังนี้

๑. บ้านวาน หมู่ ๑

ประวัติความเป็นมาของบ้านวาน หมู่ ๑ มีเมืองอยู่เมืองหนึ่งชื่อเมืองเวียงคุก เจ้าเมืองมัญจาคีรีชื่อท้าวบารส และมีเมืองอีกเมืองหนึ่งชื่อเมืองภูพาน เจ้าเมืองมัญจาคีรีชื่อ นางอุษามีความสวยงามเลื่องลือไปไกล ท้าวบารสไปเห็นแล้วชอบใจ ท้าวบารสจึงไปเที่ยวเมืองภูพานและอยู่นานถึง ๗ วัน เห็นนางอุษาแต่ไม่ได้คุยกันเพราะนางอุษาอยู่แต่บนหอ นางอุษามองเห็นท้าวบารสเลยชอบใจเกิดความรัก จึงได้เขียนสาส์นหย่อนลงทางหน้าต่าง ท้าวบารสเห็นสาส์นก็ชอบใจ พอลบไปถึงบ้านเมืองตัวเองก็กินไม่ได้นอนไม่หลับ คิดถึงแต่ใบหน้าของนางอุษา จึงตัดสินใจเดินทางจากเมืองตัวเองไปยังเมืองภูพาน ตลอดการเดินทางคิดอยู่ในใจเสมอว่าจะเดินทางไปหานางอุษาดิหรือไม่ว่า สุดท้ายท้าวบารสก็ตัดสินใจเดินทางต่อไปอีกจนถึงบริเวณแห่งหนึ่ง จึงหยุดพัก ได้ทำว่านเสน่ห์จันทกถล่นไว้บริเวณที่พัก จึงเป็นที่มาของการเรียกชื่อ "บ้านวาน" จนปัจจุบัน

๒. บ้านวาน หมู่ ๒

ประวัติความเป็นมาของบ้านวาน หมู่ ๒ ประมาณปี ๒๓๑๔-๒๓๑๕ บ้านวานได้ตั้งหลักฐานบ้านช่องอยู่ที่บ้านหนองจอก ทางทิศตะวันออกของบ้านวานในปัจจุบันนี้ มีพระธรรมยุตธุดงค์มาและได้เริ่มบูรณะวัดร้างขึ้น เป็นวัดเดิมของบ้านจอกเมื่อสมัยก่อนนั้น ซึ่งพระเหล่านี้ได้อาศัยชาววานที่อยู่ใกล้เคียงเป็นผู้ถืออุปการะถวายข้าวปลาอาหารตามกำลังศรัทธา ครั้นมาเมื่อปลายปี ๒๓๑๔ ชาวบ้านจอกได้แตกความสามัคคีกันขึ้นมา โดยแบ่งแยกเป็น ๓ กลุ่ม ด้วยสาเหตุประการใดไม่ทราบ ในที่นี้จะขอเอ่ยถึงเฉพาะกลุ่มที่ ๓ ได้แยกตัวเดินทางไปทางทิศตะวันตก ห่างจากบ้านจอก ๒ กิโลเมตร ได้พาครอบครัวมุ่งหน้าไปตามชายป่าทางทิศตะวันตกจนกระทั่งได้มาพบหนองน้ำแห่งหนึ่ง ซึ่งมีบริเวณกว้างขวางและมีน้ำใสสะอาดทิวทัศน์สวยงาม มีความร่มรื่น เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานเป็นอย่างยิ่ง ปัจจุบันนี้ก็คือ บึงศาลาค่า บริเวณรอบหนองน้ำมีสารพัดพันธุ์ไม้ อาทิ ตะแบก เต็งรัง เป็นต้น และมีว่านนานาชนิด อาทิ ว่านไฟ ว่านเห่าตง ว่านเศรษฐี ที่สำคัญที่สุดคือ ว่านเสน่ห์จันทร์ ดังนั้น หัวหน้ากลุ่มจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านวาน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ประวัติอีกด้าน

ประมาณ ๒๕๐ ปีมาแล้ว หมู่บ้านวานเดิมเป็นป่าดงดิบประกอบไปด้วยไม้ยืนต้นนานาชนิด และพืชตระกูลวานมากมายชนิดสุดท้ายที่จับได้ จนได้ฉายาว่า "ดงป่าวาน" ทิศตะวันออกมีหนองน้ำ เรียกว่า "บึงพลารม" เวลาเช้าทางทิศตะวันตกมีร่องน้ำ เรียกว่า คลองหนองใหญ่ ทิศเหนือจดป่าขาด ป่าแบ่ง ทิศใต้จดป่าดงดิบตลอดแนว

บุคคลที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในตอนแรกอพยพมาจากบ้านแคน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ห่างจากบ้านวานปัจจุบันประมาณ ๑ กิโลเมตร มีครอบครัวนายคำใบ นายชัยพร นายพระสี (ตระกูลสีหาปัญญา) หลวงจำเริญ (ตระกูลสัตย์เชื้อ) นายธรรม (ตระกูลเขตศักดิ์) นายย่ง (ตระกูลเพียรสุวิงค์) นายแสนชัย (ตระกูลนามปัน) ภายหลังได้มีการคัดเลือกหัวหน้าหมู่บ้านเรียกว่า กวนบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) กวนบ้านคนแรกได้แก่นายพิมพ์พร (ตระกูลพิมพ์พัคตร์) และมีกวนบ้านสืบต่อกันมา ๘ คน ได้แก่

๑. นายสิมมา คนชื่อ	๕. นายนอม สีหาปัญญา
๒. นายไฟ พิมพ์พัคตร์	๖. นายไท วงศ์สมบัติ
๓. นายเผย ภูมิพันธ์	๗. นายเผย ภูมิพันธ์
๔. นายแบ่ง คนชื่อ	๘. นายภักดี ธรรมวงศา

ในสมัยนายเผย ภูมิพันธ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านสมัยที่ ๒ ได้แบ่งหมู่บ้านออกเป็น ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ นายเผย ภูมิพันธ์ ปกครอง หมู่ที่ ๒ นายล้วน คชวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ต่อมาได้มีการยกฐานะของบ้านวานเป็นตำบล มีนายล้วน คชวงศ์ เป็นกำนันคนแรก

๓. บ้านแสนสุข หมู่ ๓

เมื่อประมาณ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว เดิมหมู่บ้านนี้เป็นป่ารก มีพันธุ์ไม้นานาชนิด และมีสัตว์ป่ามาก เช่น ลิง ค่าง หมูป่า ได้มีชาวบ้านจากตำบลบ้านวาน ๓ คน คือ

๑. นายแสนชัย

๒. พ่อตู้สุข

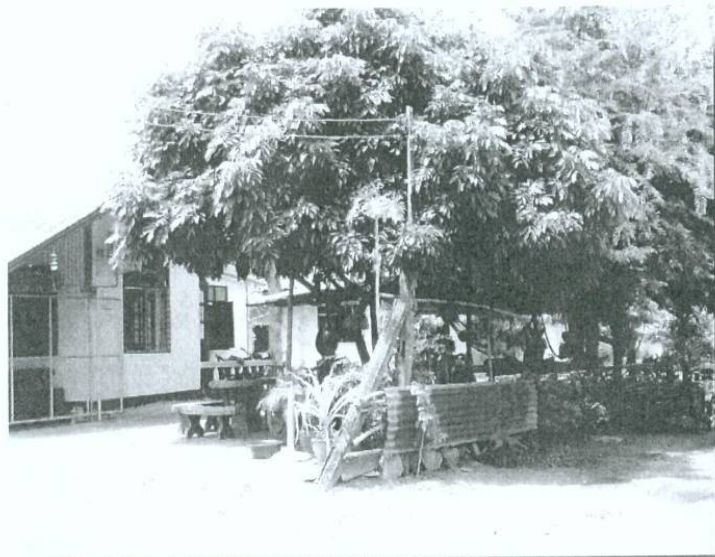
๓. นายฮ้อยทอน (ฮ้อย เป็นพ่อค้าสมัยก่อน)

มาจับจองที่ดินดงป่าทำอะไรทำเนาได้ปลูกกระท่อมเป็นที่พักชั่วคราว พอหมดฤดูทำนาก็กลับหมู่บ้านวาน ต่อมาได้มีนายฮ้วน จันทะเหล็ก และภรรยาเข้ามาจับจองที่ดินซึ่งเป็นป่าเพื่อทำไร่ ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "ดง" และดงป่าเพื่อทำนา ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า "โคก" เนื่องจากเป็นที่ซึ่งอยู่ระหว่างป่าดงและป่าโคก ชาวบ้านที่มาจับจองที่ดินจึงเรียกกันว่า "ดงโคกพาด" เนื่องจากที่ดินแถบนั้นมีดิน น้ำ อุดมสมบูรณ์ เพราะมีห้วยล้อมรอบ คือ ทิศตะวันออกเป็นห้วยคำ ทิศตะวันตกมีห้วยคุก นายฮ้วน จันทะเหล็ก จึงอพยพครอบครัวจากบ้านวานเข้ามาอยู่เป็นการถาวร ต่อมาครอบครัวและลูกหลานของนายแสนชัย พ่อตู้สุข และฮ้อยทอน ได้ย้ายครอบครัวมาอยู่ด้วยกัน และมีครอบครัวอื่นจากตำบลบ้านวาน ตำบลหายโคก อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ได้ทยอยกันเข้ามาเรื่อยๆ เกิดเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ขึ้นและตั้งชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านโคก" และได้เลือกตั้งนายนวน หัตถา เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๑๑ ได้รับอนุญาตจากทางราชการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่เป็นหมู่บ้าน "แสนสุข" ตามชื่อบรรพบุรุษที่มาอยู่คนแรก คือนายแสนชัย

ปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้านคนที่สองคือ นายไล สาเสียน มีราษฎรประมาณ ๑๓๐ ครอบครัว ซึ่งมาจากหลายแห่งหลายจังหวัด เช่น จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ ถึงแม้หมู่บ้านนี้จะมีคนมาจากหลายที่แต่ก็มีความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. บ้านลำดวน หมู่ที่ ๔

เดิมเป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านว่าน แต่เนื่องจากบ้านว่านเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ทำให้การปกครองเป็นไปอย่างลำบาก ต่อมาคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับอำเภอ ทำบ่อได้ประชุมปรึกษาหารือมีมติร่วมกันว่าควรจะแยกการปกครองออกไปเป็นอีก ๑ หมู่บ้าน โดยใช้ชื่อว่า "บ้านลำดวน" เหตุที่เรียกว่าบ้านลำดวนเป็นเพราะว่า ในหมู่บ้านแห่งนี้มีต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่มากมาย ดอกมีกลิ่นหอม นั่นคือ ดอกลำดวน จะออกดอกประมาณเดือน ๔ ข้างแรม หมู่บ้านลำดวนมีนายปอง คชวงศ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ขณะนั้นมีบ้านเรือนประมาณ ๑๐๐ หลังคาเรือน

๕. บ้านผาไผ่ หมู่ที่ ๕

บ้านผาไผ่ ตั้งเมื่อ ๒๔๐๐ ปีล่วงมาแล้ว มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายขุน สิริทิ
ประวัติความเป็นมา นางอุษาเป็นลูกของพระฤๅษีอยู่พระบาทบัวบก พอโต
ขึ้นอยากมีคู่ครอง จึงได้เสี่ยงโดยการเอาดอกไม้มาร้อยเป็นพวงมาลัย แล้วอธิษฐาน
ว่าใครจะเป็นคู่ครองขอให้ได้ออกไม้นี้ แล้วนำดอกไม้มาให้ดูจึงจะยอมเป็นคู่ครอง
พอนางอุษากลับมาเสร็จแล้วก็ปล่อยดอกไม้ที่ลงมาตามลำน้ำทอนไหลลงลำน้ำ
โมงลงน้ำโขง ท้าวบารสอยู่บ้านปะโคเป็นลูกพระยาเมืองปะโครู้สึกร้อนรนจึงได้มา
อาบน้ำที่ลำน้ำโขงจึงเห็นดอกไม้ไหลเวียนมา พอแลเห็นก็รู้สึกว่าคุณดอกไม้ที่สวยงาม
จึงได้อธิษฐานให้ดอกไม้ที่ไหลมาหาตน แรกอธิษฐานนั้นก็ดลให้ดอกไม้ที่เข้ามาหา
ท้าวบารส แล้วจึงจับขึ้นมาดูและเห็นสาส์นอยู่กับดอกไม้ เมื่ออ่านดูแล้วก็รู้ว่า
นางอุษาเสี่ยงหาคู่ครอง ท้าวบารสก็ได้นำพวงดอกไม้และสาส์นนั้นมาเมืองปะโค
ได้ลาพ่อเพื่อจะเอาสาส์นและพวงดอกไม้ไปหานางอุษาโดยขี่ม้าผ่านบ้านผาไผ่
แต่ก่อนมีบ้านอยู่หลังเดียว มีบ่อน้ำซึ่งเรียกว่าบ่อขาม (สร้างขาม) ท้าวบารสได้มาพัก
อยู่ผาม (ศาลาที่พัก) นั้น แล้วถามบ้านหลังนั้นว่า "ผาไผ่" จึงได้เรียกบ้านผาไผ่
อยู่ต่อมาท้าวบารสและนางอุษาได้เป็นคู่กัน แล้วทั้งสองได้ลาพระฤๅษีเพื่อกลับมา
เมืองของปู่ ได้พานางอุษามาพักอยู่ที่ผามและมาอาบน้ำอยู่ที่บ่อนั้น เมื่อนางอาบน้ำ
เสร็จแล้ว (สระผม) เสร็จแล้วนางอุษาได้นำผมของนางมาไว้ที่ผามนั้น พอคนอื่น ๆ
ผ่านไปก็ถามกันว่า "ผาไผ่" พอต่อมาครุฑอาจารย์จึงได้เปลี่ยนชื่อจากบ้าน
ผาไผ่มาเป็นบ้านผาไผ่ หรือ "ผาไผ่" จนเท่าทุกวันนี้ และในปี พ.ศ.๒๕๒๕ ได้รับ
รางวัลชนะเลิศหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นของอำเภอท่าบ่อ

๖. บ้านโพนธาตุ หมู่ที่ ๖

บ้านโพนธาตุเป็นบ้านที่ตั้งอยู่ชายป่าและได้ตั้งชื่อจากโบราณกาลคือ มีพระธาตุเก่าแก่ตั้งอยู่บนเนินสูง เมื่อตั้งหมู่บ้านขึ้นแล้วก็ได้สร้างวัดขึ้นในบริเวณ ที่มีโพนธาตุหรือพระธาตุด้วย

บุคคลที่ตั้งหมู่บ้านนี้มาจากเมืองเชียงราย เชียงของ อพยพมาตั้งถิ่นฐาน บ้านช่องราวปี พ.ศ.๒๔๐๑ พอมีชุมชนมากขึ้นก็ตั้งเป็นหมู่บ้านโพนธาตุ ภาษาที่ใช้ใน หมู่บ้านนี้เป็นภาษาถิ่นเหนือเป็นส่วนมาก ปัจจุบันมีภาษาถิ่นอีสานปะปนอยู่ด้วย

๗. บ้านกลางน้อย หมู่ ๗

กล่าวกันว่าเดิมในสมัยแตกศึกฮ่อ ไทพวนเมืองเชียง แขวงเชียงขวาง ได้เกิดศึกสงครามพากันอพยพถิ่นฐานจากฝั่งซ้ายกำแพงนครเวียงจันทน์ หนีภัยสงครามมาอยู่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยมีนายมี นายมาส แม่ฮ่อง ตู่จำ และตู้เบาะ และได้พากันตั้งหลักปักฐานทำมาหากินกันนานอยู่ที่บ้านหมี่จนสงครามสงบจึงพากันอพยพกลับถิ่นฐานบ้านเกิด การเดินทางสมัยนั้นลำบากมาก เพราะมีแต่ป่าเขาเดินทางมาได้ประมาณสามเดือนทุกคนเหนื่อยมากได้หยุดพักและได้ถางป่าปลูกกระต๊อบอยู่ด้วยกัน ๓-๔ หลัง นายมีและนายมาส จึงชักชวนพรรคพวกปลูกรากสร้างฐานอยู่กันแบบถาวรเลยกลายเป็นหมู่บ้านน้อยๆ และได้ตั้งชื่อว่า "บ้านกลางน้อย" และไม่นานก็ได้ขยายหมู่บ้านใหญ่ขึ้น นายมีและนายมาสเป็นช่างตีเหล็กฝีมือดีจากเมืองเชียง จึงยึดอาชีพตีเหล็กกันอย่างจริงจัง และได้สอนชาวบ้านตีเหล็กกันทั้งหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านกลางน้อยมีอาชีพทำเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คือการตีเหล็กสืบทอดกันรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน

๘. บ้านเป่า หมู่ที่ ๘

เมื่อปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๐) ได้มีชาวบ้าน ๒-๓ คนจากบ้านผำไผ่สายที่มาจากโคราช โดยมีตู้โหวเป็นหัวหน้า ได้ทำการถางป่าใหญ่เพื่อใช้เป็นที่ทำมาหากินตลอดจนเป็นที่พักอาศัย ป่าดังกล่าวประกอบด้วยพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่ นานาชนิด และต้นไม้ต้นหนึ่งมีขนาดใหญ่มากกว่าทุกๆ ต้น ใช้คนถึง ๓ คนโอบไม่รอบเรียกว่าต้นเป่า จึงได้ใช้ต้นไม้ต้นนี้เป็นหลักในการตั้งชื่อหมู่บ้าน "บ้านเป่า" ต้นไม้ต้นนี้ในระยะหลังต่อมาชาวบ้านที่มีความเชื่อว่าต้นไม้มีภูติผีปีศาจสถิตย์อยู่ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านหวาดกลัวและเจ็บไข้ ภาษาพื้นบ้านเรียกว่า "เข็ด" หรือ "ผีแรง" จึงหาผู้ที่มีความสามารถในทางไสยศาสตร์มาปราบและทำการโค่นต้นไม้ทิ้งเสีย จึงไม่ปรากฏต้นเป่าดังกล่าวให้เห็น

ต่อมาได้มีชาวบ้านจากถิ่นต่างๆ อพยพมาร่วมอาศัยปลูกบ้านเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นกลุ่มใหญ่ก็มีด้วยกัน ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นลูกหลานเชื้อสายของพ่อตู้โหวจากทางโคราช และ กลุ่มที่ ๒ มาจากบ้านนาคุณ นาทราย (เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวปัจจุบัน) เนื่องจากถูกจีนฮ่อรุกรานหนีข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่บ้านกลางน้อย บ้านโพธิ์ธาตุ แล้วจึงขยายมาที่บ้านเป่าในภายหลัง ต่อมาพวกหลังนี้มีสำเนียงการพูดเป็นพวนที่เรียกว่า "ลาวพวน" ซึ่งปัจจุบันลูกหลานใช้ภาษาไทยอีสานหมดแล้ว เหลือที่ยังพูดลาวพวนจริงๆ เพียง ๔-๕ คนเท่านั้น และมีอายุมากแล้ว

ต่อมาทางราชการเห็นว่ามีบ้านเรือนและประชากรมากขึ้นจึงจัดให้มีผู้ใหญ่บ้านเพื่อปกครองดูแลชาวบ้าน คนแรกที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคือ

ผู้ใหญ่บ้านบุญทัน กองคำ	ผู้ใหญ่อ่อน เครือผำไผ่
ผู้ใหญ่ลี ผงอ้วน	ผู้ใหญ่อ่อน เครือผำไผ่ (ครั้งที่ ๒)
ผู้ใหญ่พิมพ์พา กุลบุตร	ผู้ใหญ่ขาน อุดมชัย
และผู้ใหญ่สาคร อุดมชัย ตามลำดับ	

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐ ผู้ใหญ่บุญทัน กองคำ ร่วมกับพระอาจารย์สังเวียงอินทร์ มีความเห็นว่าชาวบ้านไม่มีหลักยึดเหนี่ยวทางใจจึงได้ชักชวนชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้นมาชื่อว่า "วัดจิมพลีวัน" ซึ่งปัจจุบันนี้มีโบสถ์และศาลาการเปรียญ เพื่อใช้ประกอบศาสนกิจ และกฎเป็นที่จำวัดเรียนร้อย